

Ολυμπία Βρακοπούλου, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Βασιλεύς ο Ροδολίνος* του Ιωάννη Ανδρέα Τρωίλου)

Ο *Βασιλεύς ο Ροδολίνος* είναι τραγωδία που γράφτηκε στο Ρέθυμνο από τον Ιωάννη Ανδρέα Τρωίλο τον 17ο αιώνα και εκδόθηκε στη Βενετία το 1647. Αν και ήταν έργο αρκετά γνωστό στην εποχή του, αργότερα περιήλθε σε αφάνεια (Puchner 1997, 181). Δεν ανέβηκε ποτέ ως παράσταση στο θέατρο πριν από το 1962, οπότε και παρουσιάστηκε από το Εθνικό Θέατρο, σε σκηνοθεσία [Αλέξη Σολομού](#). Το πρότυπο της τραγωδίας αυτής είναι το έργο *Il Re Torrismondo* του Torquato Tasso (1544-1595),¹ με σημαντικές τροποποιήσεις στη δομή και στο περιεχόμενο.

Η ιστορία διαδραματίζεται σε προχριστιανική εποχή στη Μέμφιδα της Αιγύπτου. Κεντρικοί πρωταγωνιστές είναι ο Τρωσίλος, βασιλιάς της Περσίας, και ο φίλος του Ροδολίνος, βασιλιάς της Αιγύπτου. Στην πρώτη πράξη ο Ροδολίνος αφηγείται στον έμπιστό του Ερμήνο τα παρελθοντικά γεγονότα τα οποία αποτελούν τη βάση της υπόθεσης: ο Τρωσίλος, κατά τη συμμετοχή του σε ένα κονταροχτύπημα (γκιόστρα), ερωτεύεται την κόρη του βασιλιά της Καρχηδόνας Αρετούσα, ο πατέρας της όμως απαγορεύει τον γάμο, καθώς ο αδερφός της είχε σκοτωθεί σε πόλεμο εναντίον των Περσών. Τότε ο Τρωσίλος στέλνει τον Ροδολίνο να ζητήσει δήθεν για δική του γυναίκα την Αρετούσα, με απώτερο σκοπό να τη φέρει στον ίδιο. Ο Ροδολίνος προσφέρεται να βοηθήσει, όμως η Αρετούσα τον ερωτεύεται. Έτσι, γίνονται ζευγάρι κατά τη διάρκεια του ναυαγίου του πλοίου τους σε ένα νησί. Ο Ροδολίνος, εντούτοις, αρχίζει να νιώθει ενοχές για την προδοσία του προς τον φίλο του – η σύγκρουση της φιλίας με τον έρωτα τον ωθεί στη σκέψη της αυτοκτονίας. Ο Ερμήνος τότε τον συμβουλεύει να αποκαλύψει την αλήθεια στον Τρωσίλο, και από αυτό το σημείο ξεκινά η δράση στο έργο. Ο Ερμήνος θεωρεί ότι ο Τρωσίλος θα υποχωρήσει μπροστά στη φιλία τους και προτείνει να του δώσει για σύζυγο την αδερφή του Ροδοδάφνη, η οποία είναι αφιερωμένη στη θεά Άρτεμη και δεν

¹ Κορυφαίος ποιητής της ιταλικής Αναγέννησης, που ασχολήθηκε κυρίως με το θέατρο, αλλά συνέγραψε και ποιήματα και δοκίμια για την ποιητική τέχνη. Η επίδρασή του είναι διάχυτη στα έργα του κρητικού θεάτρου, ιδίως σ' εκείνα του Χορτάση ([Πανώρα](#), [Ερωφίλη](#)).

επιθυμεί να παντρευτεί. Τότε, η μητέρα της Αννάζια (γριά βασίλισσα) την πείθει με δυσκολία να παντρευτεί. Εντωμεταξύ, η Αρετούσα αντιλαμβάνεται την ψυχρότητα του Ροδολίνου απέναντί της, πράγμα που της προκαλεί ανησυχία και θλίψη. Όταν φτάνει ο Τρωσίλος, της στέλνει γαμήλια δώρα και τότε ο Ροδολίνος της αποκαλύπτει ότι στην πραγματικότητα ζήτησε το χέρι της, με σκοπό να την παραδώσει στον Τρωσίλο. Η Αρετούσα, πιστεύοντας ότι ο Ροδολίνος δεν την αγαπά, αυτοκτονεί με δηλητήριο. Ο Ροδολίνος την προλαβαίνει λίγο πριν ξεψυχήσει, της εξομολογείται την αγάπη του και, καθώς εκείνη ξεψυχά, ο ίδιος αυτοκτονεί. Η Ροδοδάφη δεν αντέχει το πλήγμα και πεθαίνει και αυτή, ενώ ο Τρωσίλος, όταν καταφθάνει, πληροφορείται τα συμβάντα από μια επιστολή του Ροδολίνου και πέφτει στο ξίφος του. Η βασίλισσα Αννάζια εμφανίζεται χαρούμενη για τον διπλό γάμο, αλλά το κλίμα μεταστρέφεται μετά το άκουσμα των τραγικών γεγονότων.

Το ιταλικό πρότυπο εμπνέεται από μεσαιωνικούς θρύλους και έπη του Βορρά (*Νιμπελούγκεν, Τριστάνος και Ιζόλδη*). Η δράση εκτυλίσσεται στην παγωμένη Σκανδιναβία, ενώ στο έργο εμφανίζεται το αγαπητό στην ιταλική ποίηση μοτίβο του «χαμένου παιδιού» αλλά και η αιμομιξία. Αντιθέτως, στο κρητικό έργο τα δύο αυτά στοιχεία απουσιάζουν – η αμαρτία είναι ηθική και όχι φυσική· αυξάνεται, όμως, ο αριθμός των θανάτων (Puchner 1997, 182· Σολομός 1998, 76). Επιπλέον, ο Τρώιλος προτάσσει στο έργο του τον πρόλογο του «Μελλομένου», αφαιρεί σκηνές του προτύπου και προσθέτει δικές του –όπως και χορικά–, που είναι πρωτότυπες συνθέσεις και δείχνουν την ποιητική του ικανότητα (Puchner 1997, 183). Εκτός από το ιταλικό πρότυπο, σημαντικό ρόλο στη σύλληψη της πλοκής και των προσώπων έπαιξε και η *Ερωφίλη* του Χορτάση (Puchner 1997, 185).

Κεντρικό στοιχείο της τραγωδίας είναι η σύγκρουση μεταξύ της φιλίας και του έρωτα, η οποία οδηγεί «χωρίς κάποια εσωτερική αναγκαιότητα σε τετραπλή αυτοκτονία» (Puchner 1997, 185)· οι εξελίξεις επισφραγίζονται από την παντοδυναμία της Τύχης (με την έννοια της *ειμαρμένης*), του *Μελλομένου*, που σε όλη την πορεία του έργου θα είναι παρούσα κατευθύνοντας τις δραματικές εξελίξεις (Σολομός 1998, 77).

Αν και το έργο διαθέτει λυρικές και ποιητικές αρετές, παρουσιάζει αρκετές δραματουργικές αδυναμίες· γενικά ο λυρισμός και οι περιγραφές επικρατούν της δράσης. Είναι

ενδεικτικό ότι τα κυριότερα επεισόδια της τραγωδίας δεν εκτυλίσσονται μπροστά στον θεατή, αλλά γίνονται γνωστά από αφηγήσεις, διάλογοι κομβικοί μεταφέρονται από τρίτους με πολλές λεπτομέρειες, ενώ, σε γενικές γραμμές, κυριαρχεί ο μονόλογος (Αποσκήτη 1987, 36-41). Στον *Ροδολίνο* οι συγκρούσεις είναι εσωτερικές και η δράση συντελείται υποσυνείδητα (Σολομός 1998, 99)· ο ήρωας με τη μελαγχολική και σκοτεινή φύση του, χαμένος σε στοχασμούς και με τάση για φιλοσοφικό αναστοχασμό των πραγμάτων, δεν καταφέρνει να δώσει μια αναίμακτη λύση σε μια κατάσταση που δημιουργήθηκε από τον ίδιο, σπρώχνοντας εντέλει στον θάνατο πολλά από τα υπόλοιπα πρόσωπα του δράματος. Με βάση αυτά τα στοιχεία, ο Puchner (1997, 187) χαρακτηρίζει τον *Ροδολίνο* ως μπαρόκ ψυχόδραμα. Από την άλλη, η αδερφή του Ροδολίνου, Ροδοδάφνη, προσπαθεί να αντισταθεί στη μοίρα που άλλοι της επιφυλάσσουν, προβάλλοντας την ιδεολογία της και την επιθυμία της για ανεξαρτησία ως πιστή της θεάς Άρτεμης, υποτάσσεται, όμως, στο τέλος και αυτή στην Τύχη και τις σκοτεινές βουλές της. Η γηραιά βασίλισσα Αννάζια αποτελεί ίσως το πιο δραματικό πρόσωπο του έργου, που από τη χαρά καταποντίζεται σε ένα απύθμενο πένθος το οποίο είναι καταδικασμένη να βιώσει.

Πράγματι, στο έργο ενυπάρχουν πολλά μπαρόκ στοιχεία, όπως το πάθος και η βία, η προσπάθεια για δημιουργία υποβλητικής ατμόσφαιρας, η μεγάλη έμφαση στη λεπτομέρεια και η υπερβολή. Επίσης, οι γλαφυρές περιγραφές τελετών, ενδυμασιών, αρχιτεκτονικών επιτευγμάτων κ.ά., αλλά και η κλιμακούμενα όλο και πιο σκοτεινή και «εσωτερική» ατμόσφαιρα που δημιουργείται, με αποκορύφωμα το αιματηρό τέλος. Εξάλλου, στόχος του μπαρόκ είναι ο εντυπωσιασμός και η εμφύσηση δέους και συγκίνησης στον θεατή (Σολομός 1998, 94-95· Πούχνερ & Αθήνη 2007, 1487).

Ο *Ροδολίνος* περιλαμβάνει 3.232 στίχους, οργανωμένους, κατά βάση, σε ομοιοκατάληκτα [δεκαπεντασύλλαβα](#) δίστιχα, και είναι γραμμένος στο ιδίωμα της δυτικής Κρήτης. Ο πρόλογος του *Μελλομένου* είναι συνθεμένος σε ενδεκασύλλαβους (σε μορφή ottava rima), ενώ τρία από τα πέντε χορικά έχουν τη μορφή [σονέτου](#) και αποτελούν πρωτότυπες συνθέσεις. Η γλώσσα του έργου είναι πλούσια και εκφραστική με αρκετά λόγια στοιχεία, βυζαντινές αλλά και ιταλικές λέξεις. Επιπλέον, στο έργο υπάρχουν μυθολογικά και

κλασικά στοιχεία, τα οποία συμπλέκονται με τα μεσαιωνικά χαρακτηριστικά της εποχής και του προτύπου του (Αποσκήτη 1987, 32-35).

Το έργο εκδόθηκε το 1647 στη Βενετία και το μοναδικό σωζόμενο αντίτυπο βρίσκεται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη. Ο Μ. Ι. Μανούσακας δημοσίευσε μια κριτική έκδοση αποσπασμάτων του κειμένου το 1953 και το 1962· ακολούθησε το 1976 μια φωτογραφική επανέκδοση του βενετικού εντύπου, με πρόλογο του F. R. Walton και εισαγωγή του Μ. Ι. Μανούσακα και, τέλος, η κριτική έκδοση το 1987 από τη Μάρθα Αποσκήτη, προλογισμένη από τον [Στυλιανό Αλεξίου](#), με βάση την οποία ανθολογούνται τα παρακάτω αποσπάσματα.

Ο Ιωάννης Ανδρέας Τρώιλος γεννήθηκε γύρω στο 1590 στο Ρέθυμνο και ανήκε σε αστική οικογένεια, πιθανότατα ιταλικής καταγωγής. Ο ποιητής υπηρέτησε ως υπάλληλος του βενετικού κράτους και έζησε μεταξύ Ιταλίας και Κρήτης. Το έργο του *Βασιλεύς ο Ροδολίνος* είχε ήδη γραφτεί το 1640 και είναι αφιερωμένο στον εύπορο δικηγόρο και έμπορο Θωμά Φλαγγίνη, άνθρωπο με κύρος στη Βενετία και φίλο των γραμμάτων, τον οποίο και αποκαλεί μαικήνα. Μετά το 1647-1648 δεν διαθέτουμε κάποια πληροφορία για την τύχη του ποιητή (Αποσκήτη 1987, 15-17).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αποσκήτη 1987

Μάρθα Αποσκήτη (επιμ.), *Ροδολίνος, τραγωδία Ιωάννη Ανδρέα Τρωίλου (17ου αιώνα)*, πρόλ. Στυλιανός Αλεξίου, Στιγμή, Αθήνα 1987.

Πούχγερ & Αθήνη 2007

Βάλτερ Πούχγερ & Στέση Αθήνη, «μπαρόκ», *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σ. 1487-1488.

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά.»

Ολυμπία Βρακοπούλου, «Εισαγωγή» (για το έργο *Βασιλεύς ο Ροδολίνος* του Ιωάννη Ανδρέα Τρωίλου)

Puchner 1997

Walter Puchner, «Τραγωδία», *Λογοτεχνία και κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, επιμ. David Holton, μτφρ. Ναταλία Δεληγιαννάκη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997, σ. 181-188.

Σολομός 1998

Αλέξης Σολομός, *Το κρητικό θέατρο: από τη φιλολογία στη σκηνή*, Κέδρος, Αθήνα ²1998, σ. 75-100.